

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ויחי

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שלשים ושבע לבריאה

ויחי ג

ואדרבה — בכורי אתה איז דער טעם פון ראוי לכהונה ולמלכות.

מ'קען ניט זאגן אז רש"י האלט אז עפ"י פשוטו של מקרא איז די בכורה פון ראובן'ען ניט צוגענומען געווארן — ווארום ס'איז א בפירוש'ער פסוק אין דברי הימים': „ובני ראובן בכור ישראל גוי ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף וגו'“.

נאכמער: מיט עטלעכע פסוקים פריי-ער, איז רש"י אליין מפרש (לויט איין פירוש), אז „שכם אחד, הוא הבכורה, שיטלו בניו (פון יוסף) שני חלקים; און נאך פריער, אין פ' וישלח, איז רש"י מפרש: „בכור יעקב, בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים, ד.ה. אז ס'איז צוגענומען געווארן די בכורה („לענין השבטים“) פון ראובן (צוליב „וישכב גו'“¹⁰) און זי איז געגעבן געווארן צו יוסף'ן.

ב. לכאורה וואלט מען געקענט זאגן: פון דיוק לשון הכתוב „אל תותר“ (וואס דער פסוק באנוצט אין שייכות צו „כל אלה“ וואס ראובן האט „מפסיד“ געווען) איז מוכח, אז דער פסוק איז אויסן צו ממעט זיין נאך די מעלות ביי וועלכע עס שטייט דער לשון פון „יתרות (הללו)“ — „יתר שאת ויתר עז“, כהונה און מלכות; משא"כ מעלת בכורה, וואו עס ווערט ניט דערמאנט

א. אויף „ראובן בכורי אתה גוי יתר שאת ויתר עז פחו כמים אל תותר גו'“, איז רש"י מפרש די ווערטער: „יתר שאת — ראוי היית להיות יתר על אחיך ככהונה לשון נשיאות כפים; „ויתר עז — במלכות.. ומי גרם לך להפסיד כל אלה; „פחו כמים — הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך וכי לכך; „אל תותר — אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך וכי“.

דער תרגום? פארטייטשט דעם פסוק: „הוה חזי למיסב תלחא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא — אז ראובן איז געווען ראוי צו באקומען דריי חלקים: בכורה כהונה ומלכות — און זיי זיינען אים ניט געגעבן געווארן (און אזוי שטייט אויך אין תנחומא³ און בראשית רבה⁴).

דארף מען פארשטיין: וויבאלד דער פסוק דערמאנט אויך די מעלה פון בכורה, פארוואס זשע לערנט רש"י אז „אל תותר“ באציט זיך בלויז צו „יתר שאת ויתר עז“ — כהונה ומלכות, און ניט צום ענין פון „ראובן בכורי אתה גו“, וואס שטייט בהתחלת הכתוב?⁵

(1) פרשתנו מט, ג-ד.

(2) אונקלוס, ועד"ז בתיב"ע ותי' כאו.

(3) פרשתנו ט.

(4) פרשתנו פצ"ח, ד. פצ"ט, ו. וכ"ה באגדת בראשית פפ"ב (פג).

(5) ראה גם אוה"ח כאו.

(6) ומשי"כ הרא"ם, והמתרגם שהזכיר גם הבכורה אינו מלשון הכתוב אלא מפי עצמו הוא מפני שהתרגום קאי על התיבות „יתר שאת ויתר עז“. וראה ב"ר פצ"ט שם (ועד"ז באגדת בראשית שם), הבכורה דתיב ראובן בכורי אתה. אבל בתנחומא שם: „יתר, בכורה שהיא שני חלקים“.

(7) א ה, א.

(8) מח, כב.

(9) לה, כג. וראה פרש"י ויצא כט, לב.

(10) שם, כב.

דער לשון „יתר“¹¹, איז זי ניט נכלל אין דעם מיעוט פון „אל תותר“¹².

אָבער דאָס איז נאָר אַ ראַי (מצד לשון הכתוב) בפירוש הכתוב, אַז דאָ רעדט זיך ניט וועגן דעם הפסד פון בכורה. עס בלייבט אָבער ניט פאַרשטאַנדיק דער טעם פון עצם הענין: פאַרוואָס איז בכורה אַנדערש פון כהונה ומלכות — דער פסוק רעדט נאָר וועגן ראובן'ס הפסד פון כהונה און מלכות און ניט וועגן זיין פאַרלירן דעם ענין הבכורה¹³ (לענין השבטים)?

ג. ווייטער אויפן פסוק¹⁴ „גור ארי יהודה מטרף בני עלית וגו'“, טייטשט רש"י: „מטרף, ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חי' רעה אכלתהו“¹⁵ וזהו יהודה שנמשל לארי“; „בני עלית, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו'“¹⁶. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני וכו'.

11 בתנחומא שם מפרש ד„יתר“ קאי על הבכורה (כניל הערה 6) — אבל מובן שאיז ע"ד הפשט.

12 ואולי זוהי כוונת הראים במ"ש ד. הבכורה אינה בכלל שאת ועז, עיי"ש.

13 בתנחומא באבער (פרשטנו יא) „שלך היתה ראוי כהונה גדולה .. שלך היתה המלוכה ראוי“, ולא נזכר ע"ד הבכורה. אבל מובן שצ"ל הכרח ע"ד הפשט לפרש כן.

ולמעיר שבתנחומא באבער (ויצא יג) איתא: „לא יוכל לבכר את בן האהובה ליוסף למה כי את הבכור בן השנאה יכיר זה ראובן שנאמר ראובן בכורי אתה גו' (היינו, ד. ראובן בכורי אתה) פירושו שנשארה בכור“). וראה לקמן הערה 51.

14 מט, ט.

15 וישב לו, לג (בהיפך הסדר).

16 וישב שם, כו.

17 וישב לח, כו.

דאָרף מען פאַרשטיין: פון דעם וואָס רש"י איז מוסיף „וכן בהריגת תמר וכו'“ אין זיין פירוש אויף „בני עלית“ און ניט בפירושו אויפן וואָרט „מטרף“ איז מוכח (לכאורה), אַז „וכן בהריגת תמר וכו'“ באַצט זיך ניט צום וואָרט „מטרף“ — מ'הריגת תמר, ווי דאָס טייטשט דער מדרש¹⁸: „מטרף, מטרפה של תמר“ נאָר צו די ווערטער „בני עלית“, אַז „עלית“ מיינט אויך אַ צווייטע „עלית“ און סילוק — פון הריגת תמר.

איז ניט מובן: וויבאלד די ווערטער „בני עלית“ קומען בהמשך צום וואָרט „מטרף“, איז ווי קען מען זיי פאַנגן דערטיילן און טייטשן אַז „בני עלית“ איז כולל צוויי זאַכן בעת אַז „מטרף“ מיינט בלויז איין זאַך?

אויך איז ניט מובן: וואָס איז בכלל דער הכרח אין פשוטו של מקרא צו זאָגן אַז מיט „עלית“ האָט יעקב געמיינט (ניט נאָר דעם חשד פון „טורף טורף יוסף“, נאָר) אויך פון הריגת תמר¹⁹ (וואָרום רש"י זאָגט ניט (ווי אין מדרש²⁰) אַז דאָס זיינען צוויי פירושים, נאָר ער איז מוסיף אַלס אַ המשך: „וכן בהריגת תמר“)?

ד. אויף דער ערשטער שאלה וואָלט מען געקענט ענטפערן: רש"י מיינט טאַקע צו זאָגן אַז „מטרף“ באַצט זיך צו ביידע (יוסף און תמר); און דאָס וואָס ער שרייבט „וכן בהריגת תמר וכו'“ ערשט נאָכן פירוש אויף „בני עלית“, איז כדי צו באַוואַרענען ווי אַזוי „מטרף“ קען מיינען הריגת תמר — ובהקדים:

עס זיינען פאַראַן צוויי אופנים ווי צו טייטשן דעם פשט פון „מטרף בני

18 ב"ר פצ"ח, ז. פצ"ט, ה. תנחומא פרשתנו י.

19 ראה דבק טוב ומשכיל לרוד כאן.

20 ב"ר פצ"ט שם (משא"כ בתנחומא וב"ר פצ"ח

שם).

18 וזהו העיר שדרשה זו הובאה גם באגדת בראשית פמ"ח (מט). אף שבפרשתנו מפרש ש.ש.טלו ממך ג' כחרים... אלולי כך בכורי אתה זה בכורה כו' (כניל הערה 4, 6).

נתינת מקום צו זאגן, אז נאר דערפאר ווייל דאס איז „טרף“ פון יעקב'ס זון (און זיין ברודער) האָט זיך יהודה מסלק געווען.

און דעריבער איז פשוטו של מקרא ווי דער צווייטער אופן: „מטרף — בני (יהודה) עלית“.

עס בלייבט אָבער ניט פאַרשטאַנדיק (כנ"ל): אמת טאַקע אז „מטרף“ קען מיינען (אויך) מהריגת תמר, פון וואָנען איז אָבער רש"י'ס הכרח אז „מטרף“ מיינט ביידע זאַכן? ובפרט אז ביי תמר שטייט ניט דער לשון „טרף“.

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים אַ תמי' כללית אין דעם ענין: דער יתרון המלכות, וואָס איז צוגע-נומען געוואָרן פון ראובן, איז אָפּגע-געבן געוואָרן צו יהודה'ן (ווי עס שטייט אין דברי הימים²⁶, כי יהודה גבר באחזי ולנגיד ממנו); וואָס דאָס האָט יעקב געמיינט מיט די ווערטער „גור ארי יהודה וגו'“, און ווי רש"י איז מפרש²⁷ אז דאָס איז דער ענין המלכות וואָס איז אים געגעבן געוואָרן (דוד²⁸, שלמה וכו'). און דער טעם פאַרוואָס מ'האָט עס אָפּגעגעבן צו יהודה'ן, שטייט אין דער ברכה גופא — „מטרף בני עלית“²⁹, און ווי רש"י איז מסיים זיין פירוש אויף

עלית: (א) „בני“ קומט בהמשך צום וואָרט „מטרף“: „מטרף בני (יוסף) — עלית“ (יהודה²¹, ב) „בני“ באַצייט זיך צו „עלית“²²: „מטרף“ — פון ענין ה„טרף“²³ — „בני עלית“ (האַסטו, מיינ זון (יהודה) עולה געווען). איז אויב מ'נעמט אָן דעם ערשטן פשט, אז „בני“ איז מחובר צו „מטרף“, קען מען ניט לערנען אז „מטרף בני“ איז כולל (אויך) תמר²⁴.

און דעריבער, איידער רש"י איז מוסיף „וכן בהריגת תמר וכו'“, מוז ער זיך פריער אָפּשטעלן אויף „בני עלית“ און באַוואַרענען אז זיי געהערן צוזאַמען — וואָס דערפאַר איז רש"י מעתיק פון פסוק אויך דעם וואָרט „בני“ (כאַטש אז צו זיין פירוש „סלקת את עצמך“ איז נאָר נוגע דער וואָרט „עלית“) — וואָס דווקא לפיז קען דער וואָרט „מטרף“ אין זיך כולל זיין (צוויי ענינים —) אויך הריגת תמר.

[און רש"י'ס הכרח אויף דעם פירוש אז „בני“ איז בהמשך צו „עלית“²⁵: יעקב אבינו איז דאָך דאָ געווען אויסן צו משבח זיין יהודה'ן; און וויבאלד אז אויך אַן דער הוספה פון „בני“ פאַרשטייט מען אַז „מטרף“ גייט אויף יוסף'ן (וויבאלד מ'געפינט ביי אים דעם לשון „טרף“), ובמילא איז די הדגשה אַז „מטרף (איז דאָס פון) בני“ ניט קיין תוספת שבה, נאָר אדרבה: דאָס גיט אַ

26 שם, ב.

27 וראה גם פרשי דהיי שם.

28 ההכרח לפרש כן — ולא שקאי על יהודה עצמו (ובפרט שרשי ממשיך בדיה מטרף) וזהו יהודה שנמשל לאריי: „מכפל הלשון גור אריי“ מוכח שיש ב' דרגות (בתחלה גור .. ולבסוף אריי), ולא מצינו ב' תקופות בענין המלוכה רק בודו. ולכן מביא רש"י וזהו שתרגם אונקלוס כו' — לשלול בזה תיבוע ות"י שתרגמו גור בר אריוך.

29 ראה גם בעה"ט כאן. וראה גם מדרדל: מכילתא בשלח יד, כב. מדרש תהלים מזמור עו, ב. תוספתא ברכות פ"ד, טז. תנחומא פרשתנו י. ב"ר פצ"ט, ח. ועוד.

21 ראה תנחומא שם. שכל טוב כאן. ועוד.

22 ראה ת"י כאן. ועוד. וראה רשב"ם כאן.

23 ראה חזקוני כאן.

24 ראה רא"ם ודברי דוד כאן.

25 ברא"ם כאן כ' (בטעם הב') שההכרח הוא מזה גופא. שמלת מטרף כוללת טרף יוסף וטרף תמר כו'. אבל מזה שרשי כ' פירושו על „בני עלית“ לפני כתבו. וכן בהריגת תמר כו', מוכח, שיש הכרח לזה גם בלי הפירוש. וכן בהריגת תמר כו'.

משא"כ ראובן האט דאך אים געוואלט אומקערן צו יעקב, ווי דער פסוק זאגט³⁵ במפורש: „למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו“.

(ב) ביי דער הודאה פון יהודה (אויף מעשה תמר) — (א) געפינט מען נאך זיין איין-מאליקן זאגן „צדקה ממני“ (ב) ועיקר: אויב ער וואלט נישט מודה געווען וואלט ער דאך גורם געווען צו הריגת תמר (און די עוברים שבמע"י)³⁶, איז מוכן אז יהודה האט געמוזט מודה זיין.

דאקעגן ביי ראובן (א) איז די תשובה געווען אין אז אופן אז כו"כ יארן נאך-דעם האט ער אלס ממשיך געווען תשובה טאן (ווארום מכירת יוסף איז געשען מיט ארום ניין יאר³⁷ נאך „בלבל יצועי אביו“): (ב) תשובתו איז געווען אין אז אופן פון „עסוק .. בשקו ובתעניתו“ (ג) די פעולה פון „בלבל יצועי אביו“ איז געווען (כפרש"י³⁸) ווייל „תבע עלבון אמר“ — ער האט דאס געטאן צוליב כיבוד אם — ביז אז דאס ווערט נישט פאררעכנט אלס חטא, ווי רש"י ברענגט אראפ³⁸ „ללמדנו שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן“, און דעריבער „אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור“³⁹ — און פונדעסטוועגן האט ראובן מרבה געווען בתשובה.

„מטרף בני עלית“: „(וכן בהריגת תמר (וכו') לפיכך. כרע וגו“.

איז נישט מוכן: די מעלה פון יהודה, וואס ער האט זיך מסלק געווען פון דעם וואס „חשדתיך בטרורף טורף יוסף חי רעה אכלתהו“ דורך זאגן „מה בצע וגו“, איז דאך אויך געווען ביי ראובן, ווי דערציילט אין פ' וישב³⁰ אז ראובן האט געזאגט „לא נכנו נפש“: און אויך די מעלה פון יהודה, וואס ער האט מודה געווען (ביי מעשה תמר) „צדקה ממני“, געפינט מען אויך ביי ראובן, אז ער האט תשובה געטאן אויף דעם וואס „חללת יצועי עלה“, ווי רש"י איז מפרש אין פ' וישב³¹: „במכירתו לא הי' .. עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו“.

ואדרבה, אין די ביידע פרטים איז ראובן'ס מעלה לכאורה א גרעסערע ווי יהודה'ס:

(א) דאס וואס יהודה האט מציל געווען יוסף'ן פון געהרג'ט ווערן איז דאך נישט געווען מיט דער כוונה אים אומצוקערן לאביו, נאך בכדי אים צו פארקויפן צו די ישמעאלים³². ובפרט: (א) אז ער האט געהאט כח אים צוריק צוברענגען צו יעקב'ן, ווי רש"י ברענגט אראפ³³, אז די שבטים האבן אים געזאגט „אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך“: (ב) אז זיין זאגן „מה בצע גר“ מיינט (כפרש"י) „מה ממון כר“, ד.ה. אז דאס וואס ער האט נישט דערלאזן מ'זאל אים הרג'נען איז צוליבן טעם וואס מ'וואלט דערפון גאר-נישט פארדינט און דעריבער האט ער געזאגט „לכו ונמכרנו לישמעאלים“ (און פארדינען „ממון“)³⁴.

35 וישב לו, כב. וראה רש"י שם.
36 ובפרש"י וישב (לה, כה): ואל תאבד שלש נפשות.

37 שהרי לאחרי לידת יוסף עבד יעקב שש שנים בצאן לבן (פרש"י תולדות כה, ט), ושהו בדרך ב' שנים (פרש"י ישן תולדות שם. וראה גם פרש"י וישלח לג, יז), ובסופו הי' מעשה ראובן (וישלח לה, כב) — עפמשי"כ בטה"ד (מבחי ר"פ שמות) — הי' אז יוסף עכ"פ בן ח' שנים וד' חדשים — ויוסף נמכר בהיותו בן י"ז שנה.

38 וישלח לה, כב.

39 פרש"י שם, כב.

30 לו, כא. וראה מקץ מב, כב.

31 שם, כט.

32 וראה ריב"א עה"ת כאן.

33 וישב לה, א.

34 ראה חדאיג מהרשא סנהדרין ו, ב.

אביו נתנה בכורתו גר⁴² (און ווי רש"י ברענגט אַראָפּ גלייך אין פ' וישלח⁴³ אַז „נתנה בכורה ליוסף“); און ב) דערפאַר וואָס „פחז כמים .. מהרת להראות כעסך“ איז — „אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו“ — כהונה און מלכות (כנ"ל ס"ב).

ז. דער ביאור אין דעם:

דער חילוק צווישן כהונה ומלכות און בכורה: די מעלות פון כהונה און מלכות דריקן זיך אויס בעיקר (ובפרט — בענינו) אין שייכות צו אַנדערע, אין זייער פאַרנעמען זיך מיט אַנדערע: ענינו פון אַ מלך איז אשר יצא לפניו גר⁴⁴, צו באַזאָרגן די ענינים וצרכים פון דער מדינה א.א.וו. און ווי רש"י טייטשט דאָ אויף „גור“ — „המוציא והמביא את ישראל“ און אויף „כרע רבץ“ — „איש תחת גפנו וגו“: אַזוי אויך כהונה, וואָס פון אירע ענינים עיקריים איז (ווי רש"י טייטשט דאָ אויף „יתר שאת“) נשיאות כפים — בענטשן אידן⁴⁵ [אויך לערנען מיט אידן די הלכות ודיני התורה, ווי עס שטייט⁴⁶ „ובאת אל הכהנים גו' והגידו לך את דבר המשפט .. על פי התורה אשר יורוך גו'“].

משא"כ בכורה איז אַ מעלה וואָס איז בנוגע דעם כבוד אַליין (צוליב דער מעלה און חשיבות פון בכורה באַקומט ער פֿי שנים בנחלה וכו'), ניט בשייכות מיט אַ צווייטן⁴⁷.

ועפ"ז איז תמוה ביותר: ווי קען „מטרף בני עלית“ זיין אַ טעם אַז יהודה איז ראוי צו מלכות מער ווי ראובן⁴⁸ ?

ו. וועט מען דאָס פאַרשטיין דורך ביאור דברי יעקב צו ראובן⁴⁹: „פחז כמים אל תותר גו'“ — וואָס רש"י איז עס מפרש: „ומי גרם לך להפסיד כל אלה). פחז כמים, הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך וכו' לך. אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו וכו' ומהו הפחז אשר פחזת“ (און רש"י איז ממשיך זיין פירוש אויף „כי עלית משכבי אביך אז חללת“).

פון המשך לשון רש"י איז מובן, אַז די סיבה פאַרוואָס ראובן האָט ניט באַקומען „כל היתרות הללו“, איז ניט די עצם פעולה פון „עלית משכבי אביך וגו'“, נאָר דער „פחז כמים, הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך“ (ס"א) נאָר וואָס דער „פחז“ האָט זיך אויסגע- דריקט — „ומהו הפחז כו'“ — אין דעם ענין פון „עלית גו'“⁴¹.

ד.ה. פון דעם וואָס יעקב איז מקדים און מדגיש באַזונדער דעם חסרון פון „פחז כמים“, לערנט רש"י אַרויס אַז אינעם ענין פון „בלבל יצועי אביו“ זיינען דאָ צוויי פרטים: א) דער עצם בלבול; ב) וואָס דאָס איז געווען אין אַן אופן פון „פחז כמים“ —

און אַז פאַר יעדן פון די צוויי פרטים איז געווען אַ באַזונדער עונש: א) פאַר דעם וואָס ער האָט מבלבל געווען יצועי אביו איז פון אים צוגענומען געוואָרן די בכורה (עכ"פּ „לענין השבטים“), ווי עס שטייט אין דברי הימים, ובחללו יצועי

40) וראה מענה דר"ט (ר"ע) — מכילתא, מדרש תהלים ותוספתא דלעיל הערה 29. אבל להעיר מפרשי דה"י שם, א.

41) וראה קושיית האהיח כאן. ועוד.

42) ומ"ש שם „כי יהודה גבר באחיו גו'“ — הוא מאמר המוסגר, כפרשי שם (וא"ת איך למה לא מלכו בני יוסף וכו').

43) ראה הערה 9.

44) פנחס כז, יז.

45) וראה פרשי יעקב (י, ח): הכהנים, והוא נשיאת כפים.

46) שופטים יז, ט"א.

47) ראה לקמן הערה 58.

מ'האָט נאָר צוגענומען די בכורה, לענין השבטים, "אָבער כהונה ומלכות וואָס ער האָט אינגאַנצן פאַרלאָרן —

וואָרום היות אַז דער עצם, בלבד יצועי אביו, איז ניט אַזוי חמור (ווייל ראובן'ס כוונה איז געווען צו תובע זיין „עלבון אמו"), ביז אַז, ווי רש"י איז מפרש (כנ"ל ס"ה), „לא חטא ראובן", אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור, און זיין תשובה איז געווען אין אַן אופן פון „עסוק ה" בשקו ובתעניתו" כ"כ שנים, דעריבער האָט מען בלויז צוגענומען די בכורה „לענין השבטים".

ה. דאָס איז אויך די הסברה וואָס דער „יתר" פון מלכות איז אָפגעגעבן געוואָרן צו יהודה צוליב דעם וואָס „מטרף בני עליה" (הגם אַז ביי ראובן איז געווען אַ גרעסערע מעלה ווי ביי יהודה, כנ"ל):

דער חילוק צווישן „מטרף בני עליה" פון יהודה און ראובן: דורך „מטרף בני עליה" פון יהודה איז געווען אַרויסגעקומען אַ הצלה פאַר אַ צווייטן:

(קלג, ב) „ואפילו מכרא בישא לברא טבא" — כי לדעת רש"י (ע"ד הפשט) ה"י ראובן, בכור לחלה .. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים וכו'. וראה תנחומא (רצא) דלעיל הערה 13. ועיין פרש"י פרשתנו מח, ה"ו (וברמב"ן שם) שאין נפקימ בזה שאפרים ומנשה הם ב' שבטים לענין נחלה (ושקריט בארוכה במפרשי רש"י שם). אבל ראה פי שני ברש"י פרשתנו מח, כב (הובא בתחילת השיחה): הוא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים כ"י. ואכ"מ. וע"פ פרש"י, שלא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים כ"י, מתוך בפשטות דיוק לשון הכתוב בדה"י, נתנה בכורתו לבני יוסף" (ראה תורת יחי מח, כב. ועוד).

(52) אף שה"י בזה קלקול (כלשון רש"י, אפי' בשעת הקלקלה כ"י). וראה פרש"י ברכה לג, ו. ולשון רש"י (וישלח שם), שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן — הוא ע"ד המפורש לעיל: הגוי גם צדיק גר, אף שנקיין כפמים אין כאן (ירא כ, ד-ה. פרש"י שם, ו).

און דאָס איז די הסברה אין די צוויי פרטים הנ"ל: דער ענין פון „פחו כמים .. מהרת להראות כעסך" [אַז ווי נאָר ס'איז ביי אים אויסגעקומען אַז משכבי אביו דאַרפן זיין באהל לאה, איז באַ עם געוואָרן כעס — אף אַ צווייטן — און ער האָט דאָס געטאַן תיכף ומיד („מהרת להראות כעסך") און מבבל געווען יצועי אביו (ביי אַ צווייטן)] איז אַ הנהגה וואָס איז בניגוד צום זאַרגן פאַר טובת זולתו, דעריבער איז אויך דער עונש פאַר דעם געווען מדה כנגד מדה אַז מען האָט ביי אים צוגענומען כהונה ומלכות.⁴⁸

משא"כ דער עצם „קלקול" פון מבבל זיין יצועי אביו, וואָס ווייזט אַז ער האָט אַ טעות געהאַט אין זיין טראַכטן, אַז מצד כיבוד אמו („שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי"⁴⁹) דאַרפן יצועי אביו זיין באהל לאה — און וויבאַלד אַז דער טעות איז אַ „קלקול" אין זיין אַליין, דעריבער האָט ער, בדוגמא לזה, פאַרלאָרן די מעלה וחשיבות וואָס האָט צו טאַן מיט אים אַליין — די בכורה.

[עפ"ז איז אויך מובן דער חילוק עיקרי, אַז לויט פרש"י ופשטו של מקרא, איז כללות ענין הבכורה ניט צוגענומען געוואָרן פון ראובן'ען — ער איז געבליבן „בכור לחלה" וכו' —

(48) ועפ"ז יומתק מה שפרש"י ד.שאת"י הוא לשון נשיאות כפים, ולא כנשכל טוב כאן; יתר שאת, יתרון מתנה .. מתנות כהונה" — כי ההדגשה כאן היא בענין של טובת ה"זולת".

(49) ראה גם אברבנאל כאן. ולהעיר ע"ד ההלכה: נשיאות כפים צ"ל „באהבה ולא וכו' (שרע אדה"ז סקכ"ח ס"ט): בנוגע למלך — ראה רמב"ם ה"ל מלכים ספ"ב.

(50) פרש"י וישלח לה, כב.

(51) ע"פ פרש"י זה איז מקום (ע"ד הפשט) לקשיית המפרשים איך העביר יעקב הבכורה ליוסף והיה נאמר (תצא כא, טז) „לא יוכל לבכר גר", ובכ"ב

אפשר געפונען אן עצה ווי צו ראטעווען יוסף'ן⁵⁶ (כשם ווי ער האט פריער געוירקט אויף זיינע ברידער אז „לא נכנו נפש“) און סוף-סוף אים אומקערן „אל אביו“; דוקא צוליב דעם וואס ער איז געווען פארנומען מיט זיך (טאקע מיט ענינים נעלים „בשקו ובתעניתו“, אבער דאך — מיט אייגענע זאכן) איז געקומען צו מכירת יוסף.

און דעריבער איז דוקא דער „מטרף בני עליה“ פון יהודה — זיין איינשטעלן זיך לפועל פאר א צווייטן און זיין מודה זיין וכו' אין שייכות מיט דער הצלה פון א צווייטן — א באווייזן אז ער איז ראוי למלכות (משא"כ ראובן, וואס דער גודל העילוי פון זיין תשובה וכו') איז א מעלה פאר זיך, ראוי לבכורה בכלל אבער ניט צו זיין ראוי למלוכה⁵⁷.)

[ועפ"י הנ"ל איז מובן בפשטות פאר- וואס רש"י איז מפרש „מטרף בני עליה“ ביידע זאכן (מכירת יוסף ומעשה תמר): יעקב האט געוואלט ארויסברענגען די מעלה פון יהודה לגבי ראובן (וואס דערפאר איז „גור ארי גור“ — דער ענין המלוכה — איבערגעגעבן געווארן פון ראובן צו יהודה); און היות ביי ראובן געפינט מען צוויי ענינים — זיין וועלן ראטעווען יוסף און זיין תשובה אויף דעם וואס „בלבל יצועי אביו“ — איז מסתבר אז ער האט מדגיש געווען יהודה'ס מעלה אין די ביידע ענינים].

יהודה'ס זאגן „מה בצע גור“ האט מציל געווען יוסף'ן פון „נהרגנו“, און ס'האט עם ארויסגענומען פון דעם בור (וואס „נחשים ועקרבים יש בו“⁵³); און צוליב זיין זאגן „צדקה ממני“ איז תמר גערא- טעוועט געווארן פון שריפה.

בא ראובן, הגם אז זיין תשובה וכוונה זיינען געווען גרעסערע ווי יהודה'ס, איז דאס אבער א מעלה אין אים כשלעצמו, ניט בשייכות צו טובת והצלת הזולת: דאס וואס ער האט געזאגט „לא נכנו נפש .. השליכו אותו אל הבור הזה .. למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו“, ווייזט אויף כוונתו — אבער לפועל איז יוסף דורכדעם ניט ארויס פון סכנת מיתת רעב (נאך — יד אל תשלחו בו) [ובפרט אז דער בור איז — „נחשים ועקרבים יש בו“

אע"פ אז בפשוטו של מקרא קען מען זאגן אז ראובן האט דערפון ניט געוואוסט⁵⁴ און איז דעריבער ניט שולדיק אין דעם, אבער לפועל איז יוסף געווען אין א סכנה].

און אזוי אויך בנוגע מעלת תשובת ראובן, וואס „עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו“, איז דאס געווען אן ענין וואס האט ניט געהאט קיין שייכות צו א צווייטן⁵⁵; נאכמער: ווען ראובן וואלט ניט געווען „עסוק .. בשקו ובתעניתו“ בעת מכירת יוסף, וואלט ער

(53) פרש"י וישב לו, כד.

(54) כמיש הרמב"ן וישב שם. ועוד.

(55) וראה חזקוני ברכה (לג, ז) — בדעת רש"י — דזה שהודה ראובן הי' רק בצנעה, וע"י הודאת יהודה ברבים גרם שגם ראובן יפרסם הודאתו (ועד"י הוא כתודה" מי ביק צב, א).

ולהעיר, שעפ"י המבואר בטה"ט (ז, סע"ב) דראובן הודה משום „דלא ליחשדו אחור"י — נמצא, שכל זמן שראובן לא הודה ברבים הי' מקום שיעקב יחשוד אחיו ומי' לא הודה עד שיהודה גרם וכו'.

(56) ואולי הי' יכול להוציאו מן הכור כאשר אחיו ישבו „לאכל לחם“. וראה פרש"י וישב (שם, כב). ויצא כט, לב.

(57) להעיר מפנים יפות ברכה (שם, ז): „תשובתו הועילה יותר משל ראובן .. שיצא ממנו מלכות בי"ד .. כי בהודאתו זיכה את ראובן כו"י.

(58) אבל מ"מ הי' ראובן „בבור לעבודה“ — כי עבודה, ובפרט דלפי מ"ת (וכמו שמצינו במזבחות וכו' דאברהם ויעקב), אינה שייכת (כ"כ) לזולת כ"א מעלה בהכבוד עצמו.

מכירת יוסף, ולאחר זה גלות מצרים,
דער ראש (ושורש) לכל הגליות⁶⁰;

און דורך יהודה'ס זאָגן „צדקה ממני“,
הגם אז דאָס קומט ניט צו מעלת
התשובה פון ראובן, פונדעסטוועגן איז
דוקא דערפון אָפהענגיק די גאולה פון
גלות: דורכדעם איז געבאָרן געוואָרן
פרץ, וואָס פון אים שטאַמט מלכות בית
דוד⁶¹, ביז מלך המשיח — „עלה הפורץ
לפניהם גו“⁶² — דער גואל אחרון, וואָס
וועט פורץ זיין די גדרי הגלות, און
ברענגען די גאולה האמיתית והשלמה
בקרב ממש.

(משיחת ש"פ ויחי תש"ל)

ט. די הוראה פון דעם — מובנת
בפשטות:

א איד טאָר זיך ניט באַנוגענען מיט
זיין אינגאַנצן פאַרנומען נאָר מיט
שלימות עצמו, ער מוז אויך האָבן די
התעסקות אין אהבת ישראל, אין טאָן אַ
טובה אַ צווייטן אידן; און נאָכמער:
וויבאַלד אהבת ישראל „זהו כל התורה
כולה“⁵⁹, איז אפילו ווען ער אליין איז
ניט אין אַזאַ הויכער מדריגה ווי אַ
צווייטער, וואָס איז אינגאַנצן אַרייַן-
געטאָן אין טאָן לעלי' ולשלימות עצמו,
וויבאַלד אָבער ער פאַרנעמט זיך מיט
טובת זולתו, איז ער פאַרבונדן מיט „כל
התורה כולה“.

נאָך מער איז דאָס בולט אין די
תוצאות פון די צוויי הנהגות פון ראובן
און יהודה:

דורכדעם וואָס ראובן „עסוק הי'
בשקו ובתעניתו“ — איז געוואָרן אפשר

(59) תניא פליב (עי"פ שבת לא, א).

60) דכל המלכיות נק' ע"ש מצרים (כיר פטי"ו, ד.
וראה ד"ה קול דודי תשי"ט בתחילתו).

61) סוף מגילת רות.

62) מיכה ב, יג. אגדת בראשית ספסי"ג. רשי
לכיר פפ"ה, יד.

הוספה

בתור הוספה בא - "תרגום חפשי" ללה"ק מהליקוט,
לתועלת הלומדים בלה"ק.

ה"תרגום חפשי" נדפס באדיבות "מכון לוי יצחק"
(כפר חב"ד ב'), ותודתינו נתונה להם בזה, וזכות תועלת
הרבים תלוי במ.

מערכת "ואתם תלוקטו"

ויחי :

„בכורי אתה“ הוא הטעם להיותו ראוי לכהונה ומלכות.

אין לומר שרשׁי סובר שלפי פשוטו של מקרא לא נלקחה הבכורה מראובן, כיון שזוהו פסוק מפורש בדברי הימים⁷: „ובני ראובן בכור ישראל... ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף...“.

יותר מכך: מספר פסוקים לפני כן⁸, מפרש רשׁי עצמו, לפי אחד הפירושים, ש„שכם אחד, הוא הבכורה, שיטלו בניו (של יוסף) שני חלקים“. ואף לפני כן, בפרשת וישלח⁹, מפרש רשׁי: „בכור יעקב, בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים“, כלומר, הבכורה – „לענין השבטים“ – נלקחה מראובן, עקב „וישכב...“¹⁰, ונתנה ליוסף.

א. ניטלו מראובן מעלות הכהונה והמלכות

על הפסוק „ראובן בכורי אתה... יתר שאת ויתר עז פחו כמים אל תותר...“¹, מפרש רשׁי את המילים: „יתר שאת – ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים; „ויתר עז – במלכות... ומי גרם לך להפסיד כל אלה; „פחו כמים – הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך... לכך; „אל תותר – אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך...“.

ב"תרגום"² מבואר הפסוק: „הזה חזי למייסב תלתא חולקים, בכירותא כהונתא ומלכותא“ – ראובן היה ראוי לקבל שלושה חלקים: בכורה כהונה ומלכות, אך הם לא ניתנו לו (וכך נאמר גם בתנחומא³ ובבראשית רבה⁴).

יש להביין: בפסוק מוזכרת גם המעלה של בכורה, ומדוע אפוא מסביר רשׁי ש„אל תותר“ מוסב רק לגבי „יתר שאת ויתר עז“ – כהונה ומלכות⁵, ולא לענין של „ראובן בכורי אתה...“, הנאמר בתחילת הפסוק⁶? ואדרבה –

הבכורה אינו מלשון הכתוב אלא מפי עצמו" הוא מפני שהתרגום קאי על התיבות „יתר שאת ויתר עז“. וראה ב"ד פצ"ט שם (ועד"ז באגדת בראשית שם), „הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה“. אבל בתנחומא שם: „יתר, בכורה שהיא שני חלקים“.

(7) א ה, א.
(8) מח, כב.
(9) לה, כג. וראה פרשׁי ויצא כט, לב.
(10) שם, כב.

(1) פרשתנו מט, ג"ד.
(2) אונקלוס, ועד"ז בתיב"ע ות"י כאן.
(3) פרשתנו ט.
(4) פרשתנו פצ"ה, ד. פצ"ט, ו. וכ"ה באגדת בראשית פפ"ב (פג).
(5) ראה גם אה"ח כאן.
(6) ומש"כ הרא"ם „המתרגם שהזכיר גם

**ג. פירוש רש"י על „מטרף
בני עלית", והשאלות על
כך**

בהמשך, על הפסוק¹⁴ „גור אריה יהודה מטרף בני עלית..." מפרש רש"י: „מטרף, ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו¹⁵ וזהו יהודה שנמשל לאריה"; „בני עלית, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע...¹⁶. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני¹⁷..."

יש להבין: מכך שרש"י מוסיף „וכן בהריגת תמר..." בפירושו על „בני עלית" ולא בפירושו על המילה „מטרף", מובן, לכאורה, ש„וכן בהריגת תמר..." אינו מתייחס למילה „מטרף" (מהריגת תמר, כפי שמפורש במדרש¹⁸: „מטרף, מטרפה של תמר") אלא אל המילים „בני עלית", שב„עלית" הכוונה היא גם ל„עליה" וסילוק נוסף – מהריגת תמר. ואין מובן: המילים „בני עלית" באות

**ב. השאלה אינה על פירוש
פסוק זה, אלא על עצם
הענין**

לכאורה ניתן היה לומר: מדיוק לשון הפסוק „אל תותר", שנאמר בפסוק בקשר ל„כל אלה אשר „הפסיד" ראובן, מובן, שכוונת הפסוק היא למעט את המעלות שלגביהן נאמר הביטוי „יתרות הללו" – „יתר שאת ויתר עז", כהונה ומלכות. ואילו מעלת הבכורה שלגביה אין מוזכר הביטוי „יתר"¹¹, אינה נכללת במיעוט של „אל תותר"¹².

אך זוהי הוכחה, מצד לשון הפסוק, לגבי פירוש פסוק זה, שכאן אין מדובר על הפסד הבכורה. אך עדיין אין מובן הטעם לעצם הענין: מדוע שונה הבכורה מן הכהונה ומן המלכות – מדוע מדבר הפסוק רק על הפסדו של ראובן לגבי הכהונה והמלכות, ולא לגבי הפסידו את מעלת הבכורה¹³ – „לענין השבטים"?

פירושו שנשאר בכור*.) וראה לקמן הערה 51.
14 מט, ט.
15 וישב לו, לג (בהיפך הסדר).
16 וישב שם, כו.
17 וישב לה, כו.
18 ב"ד פצ"ה, ז. פצ"ט, ח. תנחומא פרשתנו

7.

11 בתנחומא שם מפרש ד„יתר" קאי על הבכורה (כנ"ל הערה 6) – אבל מובן שאי"ז ע"ד הפשט.
12 ואולי זוהי כוונת הרא"ם במ"ש ד, הבכורה אינה בכלל שאת ועז", עיי"ש.
13 בתנחומא באבער (פרשתנו יא) „שלך היתה ראוי' כהונה גדולה .. שלך היתה המלוכה ראוי'", ולא נזכר ע"ד הבכורה. אבל מובן שצ"ל הכרח ע"ד הפשט לפרש כן.

ולהעיר שבתנחומא באבער (ויצא יג) איתא: „לא יוכל לבכר את בן האהובה ליוסף למה כי את הבכור בן השנואה יכיר זה ראובן שנאמר ראובן בכורי אתה גו'" (היינו, ד, ראובן בכורי אתה

* ולהעיר שדרשה זו הובאה גם באגדת בראשית פמ"ח (מט), אף שבפרשתנו מפרש ש„נסלו מנן ג' כתרם .. אלולי כך בכורי אתה זה בכורה כו" (כנ"ל הערה 4, 6).

הוספה - "תרגום הפשי"

המילה „בני” מוסבת למילה „עלית”²²: „מטרף” – מן הענין של ה„טרף”²³ – „בני (יהודה) עלית”. ואם מקבלים את הפירוש הראשון, שהמילה „בני” מחוברת למילה „מטרף”, אי אפשר להסביר ש„מטרף בני” כולל גם את ענין תמר²⁴.

ולכן, לפני שמוסיף רש"י, וכן בהריגת תמר...”, הוא מוכרח להסביר את „בני עלית”, ולהבהיר ששתי מילים אלו מחוברות – ואשר על כן מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה „בני”, למרות שלצורך פירוש סלקת את עצמך” חשובה רק המילה „עלית” – כיון שרק לפי זה יכולה המילה „מטרף” לכלול גם את הריגת תמר.

ההכרח של רש"י לפרש שהמילה „בני” קשורה ל„עלית”²⁵ הוא: יעקב אבינו התכוין לשבח כאן את יהודה, וכיון שגם ללא תוספת המילה „בני” מובן ש„מטרף” מוסב לענין יוסף, כיון שמוצאים לגביו את הביטוי „טרף”, ולכן ההדגשה ש„מטרף (הוא מ)בני” אינה תוספת שבת, אלא להיפך: זה מאפשר לומר, שרק מפני שזהו „טרף”

כהמשך למילה „מטרף”, וכיצד ניתן, אפוא, לכאורה, להפריד ביניהן, ולבאר, שהמילים „בני עלית” כוללות שני דברים, ואילו המילה „מטרף” כוללת דבר אחד בלבד?

בנוסף לכך אין מובן: מהו בכלל ההכרח מפשוטו של מקרא לומר שב„עלית” התכוין יעקב גם להריגת תמר¹⁹, ולא רק לחשד של „טרף טורף יוסף”, שהרי רש"י אינו אומר (כנאמר במדרש²⁰) שאלה הם שני פירושים, אלא הוא מוסיף זאת כהמשך: „וכן בהריגת תמר”?

ד. לפי רש"י, „מטרף” – שני הענינים

על השאלה הראשונה ניתן היה להשיב: אכן, רש"י מתכוין לומר ש„מטרף” מתייחס לשני הענינים, של יוסף ושל תמר. אך הוא כותב „וכן בהריגת תמר...” רק לאחר פירושו על „בני עלית” כדי להסביר כיצד יכולה המילה „מטרף” לכלול את הענין של הריגת תמר. כדי להבין זאת יש להקדים ענין נוסף:

ישנם שני אופנים להבנת המשמעות של „מטרף בני עלית”: (א) המילה „בני” באה כהמשך למילה „מטרף”: „מטרף בני (יוסף) – עלית” (יהודה)²¹. (ב)

22) ראה ת”י כאן. ועוד. וראה רשב"ם כאן.

23) ראה חזקוני כאן.

24) ראה רא"ם ודברי דוד כאן.

25) ברא"ם כאן כ' (בטעם הב') שההכרח הוא מזה גופא, „שמלת מטרף כוללת טרף יוסף וטרף תמר כו”. אבל מזה שרש"י כ' פירושו על „בני עלית” לפני כתבו „וכן בהריגת תמר כו”, מוכח, שיש הכרח לזה גם בלי הפירוש „וכן בהריגת תמר כו”.

19) ראה דבק טוב ומשכיל לדוד כאן.

20) ב"ר פצ"ט שם (משא"כ בתנחומא וב"ר פצ"ח שם).

21) ראה תנחומא שם. שכל טוב כאן. ועוד.

הוספה - "תרגום הפשי"

שמיים רש"י את פירושו על „מטרף בני עלית“: „וכן בהריגת תמר... לפיכך, כרע...“.

ואין מובן: מעלתו של יהודה, בסלקו את עצמו מ„חשדתיך בטרופ טורף יוסף חיה רעה אכלתהו“ על ידי אמירתו „מה בצע...“, היתה גם אצל ראובן, כמסופר בפרשת וישב³⁰, שראובן אמר „לא נכנו נפש“. ואף מעלתו של יהודה, בהודאתו במעשה תמר „צדקה ממני“, נמצאת גם כן אצל ראובן, אשר חזר בתשובה על ש„חללת יצועי עלה“, כפי שמפרש רש"י בפרשת וישב³¹: „במכירתו לא היה... עסוק היה בשקן ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו“.

ואדרבה: בשני פרטים אלו היתה מעלת ראובן גדולה יותר, לכאורה, ממעלת יהודה:

(א) יהודה הציל את יוסף ממות לא בכוונה להחזירו לאביו, אלא כדי למכרו לישמעאלים³². ובמיוחד כאשר: (א) היה בכוחו להשיבו אל יעקב, כדברי רש"י³³, שהאחים אמרו לו „אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך“. (ב) אמירתו „מה בצע...“, משמעותה כפירוש רש"י „מה מוזן...“. כלומר, הוא לא הרשה להרגו מפני שלא ירויחו

של בן יעקב, ואחיו, הסתלק יהודה מכך.

ולכן פשוטו של מקרא הוא לפי האופן השני: „מטרף – בני (יהודה) עלית“.

אך עדיין אין מובן, כדלעיל: אמנם, המילה „מטרף“ יכולה לכלול גם את הריגת תמר, אך מנין ההכרח של רש"י שהיא כוללת את שני הדברים? ובמיוחד שלגבי תמר אין מוזכר הביטוי „טרף“.

ה. מעלות יהודה „מטרף...“ נמצאות גם אצל ראובן

כדי להבין זאת יש להקדים תמיהה כללית בענין זה: מעלת המלכות, שנלקחה מראובן, ניתנה ליהודה, כנאמר בדברי הימים²⁶, „כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו“. לכך התכוין יעקב באמרו „גור אריה יהודה...“, וכפי שמפרש רש"י²⁷, שזוהי המלכות שניתנה לו (דוד²⁸, שלמה וכו'). הסיבה לנתינת המלכות ליהודה כתובה בברכה עצמה – „מטרף בני עלית“²⁹, וכפי

(26) שם, ב.

(27) וראה גם פרש"י דה"י שם.

(28) ההכרח לפרש כן – ולא שקאי על יהודה עצמו (ובפרט שרש"י ממשיך (בד"ה מטרף), וזוהי יהודה שנמשל לאר"י): מכפל הלשון „גור אר"י“ מוכח שיש ב' דרגות ("בתחלה גור .. ולבסוף אר"י"), ולא מצינו ב' תקופות בענין המלוכה רק בדוד. ולכן מביא רש"י „וזהו שתרגם אונקלוס כ" – לשלול בזה תיב"ע ות"י שתרגמו „גור בר אריון“.

(29) ראה גם בעה"ט כאן. וראה גם מדרו"ל: מכילתא בשלח יד, כב. מדרש תהלים מזמור עז,

ב. תוספתא ברכות פ"ד, טז. תנחומא פרשתנו י. ב"ר פצ"ט, ה. ועוד.

(30) לו, כא. וראה מקץ מב, כב.

(31) שם, כט.

(32) וראה ריב"א עה"ת כאן.

(33) וישב לה, א.

הוספה - "תרגום הפשי"

שאומר רש"י³⁸, "למדנו שכולן שרין וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן", ולכן "אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור"³⁹ – אך למרות זאת הרבה ראובן בתשובה.

ולפי זה תמוה ביותר: כיצד ייתכן שהענין של "מטרף בני עלית" יהווה סיבה לכך, שיהודה יהיה ראוי למלכות יותר מאשר ראובן?⁴⁰

1. שני עונשים לראובן עבור שני הפרטים במעשהו

הדבר יובן על ידי הסבר דברי יעקב לראובן: "פחו כמים אל תותר...". אשר על כך מפרש רש"י: "ומי גרם לך להפסיד כל אלה. פחו כמים, הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך... לכך. אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו... ומהו הפחו אשר פחות", ורש"י ממשיך ומפרש את פירושו על "כי עלית משכבי אביך או חללת".

מהמשך דברי רש"י מובן שראובן לא קיבל את "כל היתרות הללו", לא בגלל עצם הפעולה של "עלית משכבי אביך...". אלא מפני "פחו כמים, הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך", אלא שה"פחו" התבטא

מכך, ולכן הציע "לכו ונמכרנו לישמעאלים", ונרויח "ממון"³⁴.

לעומת זאת ראובן רצה להשיבו אל יעקב, כנאמר בתורה³⁵ במפורש: "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו".

(ב) בהודאת יהודה במעשה תמר – (א) מוצאים רק אמירה חד-פעמית "צדקה ממני". (ב) ועיקר: אילו לא היה מודה, היה גורם להריגת תמר והעוברים אשר במעיה³⁶, ומובן שיהודה היה מוכרח להודות.

לעומת זאת אצל ראובן (א) חזרתו בתשובה היתה באופן ששנים רבות לאחר מכן הוא עדיין המשיך לעשות תשובה, שהרי מכירת יוסף התרחשה כתשע שנים³⁷ לאחר "בלבל יצועי אביו". (ב) תשובתו היתה באופן של "עסוק... בשקו ובתעניתו". (ג) הפעולה של "בלבל יצועי אביו" נעשתה, כפירוש רש"י³⁸, כי "תבע עלבון אמו" – משום כיבוד אם – עד כדי כך, שאין הדבר נחשב כחטא, כפי

34) ראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין ו, ב.

35) וישב לו, כב. וראה רש"י שם.

36) ובפרש"י וישב (לה, כה): ואל תאבד שלש נפשות.

37) שהרי לאחר ילדת יוסף עבד יעקב שש שנים בצאן לבן (פרש"י תולדות כה, ט), ושזו בדרך ב' שנים (פרש"י ישן תולדות שם. וראה גם פרש"י וישלח לג, יז), ובסופן ה' מעשה ראובן (וישלח לה, כב) – עפמש"כ בסה"ד (מבחי ר"פ שמות) – ה' או יוסף עכ"פ בן ח' שנים וד' חדשים – ויוסף נמכר בהיותו בן י"ז שנה.

38) וישלח לה, כב.

39) פרש"י שם, כג.

40) וראה מענה דר"ט (ר"ע) – מכילתא, מדרש תהלים ותוספתא דלעיל הערה 29. אבל להעיד מפרשי דה"י שם, א.

הוספה - "תרגום הפשי"

לפניהם⁴⁴ - לדאוג לצרכי המדינה וכדומה, כפי שמפרש רש"י כאן על "גור" - "המוציא ומביא את ישראל", ועל "כרע רבץ" - "איש תחת גפנו...". כך גם כהונה, שאחד מעניניה העיקריים, כפי שמפרש רש"י כאן על "יתר שאת", היא נשיאת כפיים - לברך את ישראל⁴⁵, וכן ללמד את העם את דיני התורה, כנאמר⁴⁶, "ובאת אל הכהנים .. והגידו לך את דבר המשפט... על פי התורה אשר יורוך...".

לעומת זאת בכורה היא מעלה לגבי הבכור עצמו, ולא ביחס לזולת⁴⁷. עקב חשיבות הבכורה הוא מקבל פי שניים בנחלה וכדומה.

וזהו ההסבר לשני הפרטים הנ"ל: הענין של "פחו כמים... מהרת להראות כעסך" - שמיד שסבר שמשכבי אביו צריכים להיות באהל לאה התעורר כעסו על הזולת ומיד "מהרת להראות כעסך" ובלבל את יצועי אביו, של הזולת - הוא מעשה הנוגד לדאגה עבור טובת הזולת, ולפיכך היה גם ענשו מידה כנגד מידה, שנלקחו ממנו הכהונה⁴⁸ והמלכות⁴⁹.

- "ומה הפחו...?" - בענין של "עלית..."⁴¹.

כלומר, מכך שיעקב מקדים ומדגיש בנפרד את הפגם של "פחו כמים", מסיק רש"י, שבענין של "בלבל יצועי אביו" יש שני פרטים: (א) עצם הבלבול. (ב) עשיית הפעולה באופן של "פחו כמים" -

בעבור כל אחד משני הפרטים הוטל עונש אחר: (א) על בלבול יצועי אביו נלקחה ממנו הבכורה "לענין השבטים", כנאמר בדברי הימים, "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו..."⁴², וכפי שאומר רש"י מיד בפרשת וישלח⁴³ ש"נתנה בכורה ליוסף". (ב) על "פחו כמים... מהרת להראות כעסך", לכן "אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו" - כהונה ומלכות.

ז. בכורה - חשיבות לעצמו; כהונה ומלכות - כלפי הזולת

הביאור בזה:

ההבדל בין כהונה ומלכות לבין בכורה הוא: המעלות של כהונה ומלכות מתבטאות בעיקר (ובמיוחד בענינו) בקשר לזולת, בעיסוק עם האחרים: מהותן של מלך היא אשר יצא

44) פנחס כז, יז.

45) וראה פרש"י עקב (י, ח): הכהנים, והוא נשיאת כפיים.

46) שופטים יז, ט"א.

47) ראה לקמן הערה 58.

48) ועפ"י יומתק מה שפרש"י ד"שאת" הוא "לשון נשיאות כפיים", ולא כבשכל טוב כאן. "יתר שאת, יתרון מתנה .. מתנות כהונה" - כי ההדגשה כאן היא בענין של טובת ה"זולת".

49) ראה גם אברבנאל כאן.

41) וראה קושיית האוה"ח כאן. ועוד.

42) ומ"ש שם, "כי יהודה גבר באחיו גו" - הוא מאמר המוסגר, כפרש"י שם ("וא"ת א"כ למה לא מלכו בני יוסף וכו").

43) ראה הערה 9.

הוספה - "תרגום הפשי"

„בלבל יצועי אביו“ אינו חמור כל כך, כי בכוונתו היה לתבוע „עלבון אמו“, עד אשר, כפירוש רש"י, „לא חטא ראובן“⁵², „אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור“, ותשובתו היתה באופן של „עסוק היה בשקו ובתעניתו“ שנים רבות, לכן נלקחה ממנו הבכורה רק „לענין השבטים“.

ח. יהודה – מעלה ביחס לזולת, ראובן – מעלה כשלעצמו

זהו ההסבר גם לכך שמעלת המלכות ניתנה ליהודה עקב „מטרף בני עלית“, למרות שאצל ראובן היתה מעלה גדולה יותר מאשר אצל יהודה, כדלעיל:

ההבדל בין „מטרף בני עלית“ של יהודה לבין מעשי ראובן הוא: באמצעות „מטרף בני עלית“ של יהודה, צמחה למעשה הצלת הזולת. דברי יהודה „מה בצע...“ הצילו את יוסף מ„נהרגנו“ והוציאוהו מן הבור, אשר „נחשים ועקרבים יש בו“⁵³. ועקב אמירתו „צדקה ממני“ ניצלה תמר משריפה.

אצל ראובן, אמנם היתה תשובתו וכוונתו יותר מאשר אצל יהודה, אך

לעומת זאת עצם ה„קלקול“ בבלבול יצועי אביו, מצביע על טעות שלו במחשבותיו שלו, שמצד כיבוד אמו (שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי“⁵⁰) צריכים להיות יצועי אביו באהל לאה. וכיון שהטעות היא „פגם“ בו עצמו, לכן הוא איבד את החשיבות שקשורה בו עצמו – הבכורה.

לפי זה מובן גם ההבדל העיקרי, שלפי פירוש רש"י ופשוטו של מקרא לא נלקח ענין הבכורה בכללותו מראובן – הוא נשאר „בכור לנחלה“⁵¹ וכו“. נלקחה ממנו הבכורה רק „לענין השבטים“, ואילו כהונה ומלכות הוא הפסיד לחלוטין –

שהרי כיון שעצם המעשה של

ולהעיר ע"ד ההלכה: נשיאת כפים צ"ל „באהבה“ ולא וכו' (שו"ע אדה"ז סקכ"ח סי"ט); בנוגע למלך – ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ב. 50 פרש"י וישלח לה, כב.

51 ע"פ פרש"י זה אין מקום (ע"ד הפשוט) לקושיית המפרשים איך העביר יעקב הבכורה ליוסף והרי נאמר (תצא כא, טז) „לא יוכל לבכר גו“, ובב"ב (קלג, ב) „ואפילו מברא בישא לברא טבא“ – כי לדעת רש"י (ע"ד הפשוט) ה' ראובן „בכור לנחלה... ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים וכו'“. וראה תנחומא (ויצא) דלעיל הערה 13. ועיין פרש"י פרשתנו מה, ה"ו (וברמב"ן שם) שאין נפק"מ בזה שאפרים ומנשה הם ב' שבטים לענין נחלה (ושקו"ט בארוכה במפרשי רש"י שם). אבל ראה פי' שני בפרש"י פרשתנו מה, כב (הובא בתחילת השיחה): „הוא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים כו'“. ואכ"מ.

וע"פ פרש"י ש„לא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים כו'“ מתורץ בפשטות דיוק לשון הכתוב בדה"י „נתנה בכורתו לבני יוסף“ (ראה תו"ת ויחי מה, כב. ועוד).

52 אף שהי' בזה קלקול (כלשון רש"י „אפי' בשעת הקלקלה כו'“). וראה פרש"י ברכה לג, ו. ולשון רש"י (וישלה שם) „שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן“ – הוא ע"ד המפורש לעיל: „הגוי גם צדיק גו“, אף ש„נקיון כפים“ אין כאן (וירא כ, ד"ה. פרש"י שם, ו). 53 פרש"י וישב לו, כד.

הוספה - "תרגום הפשי"

ולפיכך דוקא „מטרף בני עלית” של יהודה – התייצבותו בפועל למען הזולת והודאתו בקשר להצלת הזולת – מהווה הוכחה להיותו ראוי למלכות, בעוד אשר ראובן ראוי לבכורה בכלל⁵⁷, עקב המעלה הגדולה של תשובתו כשלעצמו, אך לא למלכה⁵⁸.

לפי האמור לעיל מובן בפשטות מדוע מפרש רש"י על „מטרף בני עלית” את שני הדברים, מכירת יוסף ומעשה תמר: יעקב רצה לציין את מעלת יהודה על-פני ראובן, שבעבורה הועברה המלוכה – „גור אריה...” מראובן ליהודה. וכיון שאצל ראובן מוצאים שני ענינים – רצונו להציל את יוסף ותשובתו על „בלבל יצועי אביו”, סביר שהוא מדגיש את מעלות יהודה בשני הענינים.

ט. ההוראה: התעסקות באהבת ישראל

ההוראה מכך מובנת בפשטות:

אל ליהודי להסתפק בהתעסקותו בשלימות עצמו בלבד. הוא חייב לעסוק גם באהבת ישראל, בעשיית טובה ליהודי זולתו. ויותר מכך: אהבת

זוהי מעלה בו עצמו; ולא ביחס לטובת הזולת: דבריו „לא נכנו נפש... השליכו אותו אל הבור הזה... למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו” מצביעים על כוונתו – אך למעשה לא ניצל יוסף על ידי כך מסכנת מות מרעב, אלא רק מ„יד אל תשלחו בו”, ובמיוחד כאשר הבור „נחשים ועקרבים יש בו”,

אמנם, בפשוטו של מקרא ניתן לומר שראובן לא ידע מכך⁵⁴ ואינו אשם בכך, אך למעשה היה יוסף בסכנה.

וכך גם לגבי תשובת ראובן, „עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו” – היה זה ענין שאינו קשור לזולת⁵⁵. יותר מכך: אילו לא היה ראובן „עסוק... בשקו ובתעניתו” בעת מכירת יוסף, ייתכן שהיה מוצא עצה להצלת יוסף⁵⁶, כשם שהשפיע על אחיו לפני כן ש„לא נכנו נפש”, ובסופו של דבר היה משיבו „אל אביו”. דוקא מפני התעסקותו עם עצמו, גם אם בענינים נעלים „בשקו ובתעניתו”, הגיעו למכירת יוסף.

---

(54) כמ"ש הרמב"ן וישב שם. ועוד. (55) וראה חזקוני ברכה (לג, ז) – בדעת רש"י – דזה שהודה ראובן ה' רק בצנעה, וע"י הודאת יהודה רבים גרם שגם ראובן יפרסם הודאתו (ועד"ז הוא בתוד"ה מי ב"ק צב, א).

ולחעיר, שעפ"י המבואר בסוטה (ז, סע"ב) דראובן הודה משום „דלא ליחשדו אחוהי” – נמצא, שכל זמן שראובן לא הודה ברבים ה' מקום שיעקב יחשוד אחיו ומ"מ לא הודה עד שיהודה גרם וכו'.

(56) ואולי ה' יכול להוציא מן הבור כאשר אחיו ישבו „לאכל לחם”. וראה פרש"י וישב (שם, כב). ויצא כט, לב.

---

(57) להעיר מפנים יפות ברכה (שם, ו): „תשובתו הועילה יותר משל ראובן .. שיצא ממנו מלכות ב"ד .. כי בהודאתו זיכה את ראובן כו". (58) אבל מ"מ ה' ראובן „בכור לעבודה” – כי עבודה, ובפרט דלפני מ"ת (וכמו שמצינו במזבחות וכו' דאברהם ויעקב), אינה שייכת (כ"כ) לזולת כ"א מעלה בהכבוד עצמו.

הוספה - "תרגום הפשי"

ועל ידי אמירת יהודה „צדקה ממני“,
אם כי אין זה כמעלת התשובה של
ראובן, דוקא בכך תלויה הגאולה מן
הגלות: על ידי כך נולד פריץ, שממנו
יצאה מלכות בית דוד⁶¹, עד למלך
המשיח – „עלה הפורץ לפניהם...“⁶² –
הגואל האחרון, שיפרוץ את גדרי
הגלות, ויביא את הגאולה האמיתית
והשלימה בקרוב ממש.
(משיחת ש"פ ויחי תש"ל)

ישראל „זהו כל התורה כולה“⁵⁹, ולכן
אף אם הוא עצמו אינו בדרגה גבוהה
כל-כך כמישהו אחר העסוק כולו
בעשייה למען התעלות ושלמות
עצמית, הרי כיון שהוא מתעסק בטובת
זולתו, הוא קשור ל„כל התורה כולה“.
הדבר בולט יותר בתוצאות של שתי
הדרכים של ראובן ושל יהודה:
על ידי כך שראובן „עסוק היה בשקן
ובתעניתו“ התאפשרה אולי מכירת
יוסף, ולאחריה – גלות מצרים, הראש
והשורש לכל הגלויות⁶⁰.

ד. וראה ד"ה קול דודי תש"ט בתחילתו).

(61) סוף מגילת רות.

(62) מיכה ב, יג. אגדת בראשית ספס"ג. רש"י
לב"ר פפ"ה, יד.

---

(59) תניא פל"ב (ע"פ שבת לא, א).

(60) דכל המלכויות נק' ע"ש מצרים (ב"ר פט"ז,

הוכן לדפוס ע"י
יוסף יצחק הלוי בן אסתר שיינדל
דפי הלקוטי שיחות
באדיבות אתר: www.otzar770.com
ה"תרגום חפשי" מהלקוטי שיחות
באדיבות: "מכון לוי יצחק" (כפר חב"ד ב')